

Mogán Orsolya

A testet és az azt körülvevő tér összefüggéseit keressük

We are seeking the mutual connections of body and its surrounding space

A KÖZ-TEST . TRANSBODY

Gaál Tamás kiállítása (MKE-Szobrász Tanszék, Parthenon-fríz terem, 2014 február)

Whoever was following the work of our Munkácsy Prize holder Head of Department of Sculpture in the past 20 years must have come across the titles of the following series or individual works: *Imaginary spaces, Bodies, Connections, Ongoing Relationship, Double Space, Sites of Stories, Body-Light, Garden Greeting Card, Baths...* What is common in all these works is that they all carry the notion of connection between materials, different spaces and forms. All the works equally refer to human bodies and built environment. Furthermore, the titled works also carry implications on either those personal stories that remain partly hidden or the places where the stories happened while compressing space, time – solitude and relationship in a geometric, constructive structure.

Aki nyomon követte a Szobrászati Tanszékünket vezető Munkácsy díjas szobrász, – pontosabban: a kortárs magyar szobrászok egyik karakteres és hiteles alakjának - az elmúlt huszonév alatt felépített munkásságát, az többek között a következő sorozatok, vagy önálló munkák címeivel találkozott: *Imaginárius terek, Testek, Kapcsolatok, Folyamatos kapcsolat, Kettős tér, Történetek helyszínei, Test-Fény, Kerti anzix, Kádak...* Mind magukban hordozzák a kapcsolatteremtést anyagok, különböző terek és formák között. Emberi testekre és az épített környezetre egyaránt utalnak. Ezen túl, a címekkel jelzett munkák hol a részben rejtve maradó személyes történetre, hol a történés helyszínére utalnak, sajátos plasztikai eszközökkel megformálva: geometrikus, konstruktív szerkezetekbe sűrítve teret, időt - magányt, kapcsolatot.

Amikor Gaál Tamás hűvösen precíz, rendezett műtermében tett látogatásom során meglehetősen eszköztelenül álltam, a szobrok távolságtartónak és hozzáférhetetlennek tündek. Szemlélődéssel, tapogatózással és a belsejükbe való bepillantással feltárultak történetek: plasztikabeliek és témabeliek egyaránt. Számomra mindig a legnagyobb felismerés és élmény egy-egy műtermi találkozás során az, amikor létrejön ez a kapcsolat és – *ha nem is a megértés terén, de a megismerés során* - közelebb: test-közelbe kerülhetek az alkotásokhoz. Ehhez természetesen a szobrász jelenléte (jelenleg a pécsi egyetemi szobrász-képzésben általam nagyrabecsült személye) is nagyban hozzájárul, még akkor is, ha a művek önmagukban is éreztetik szuverenitásukat és szobrászati értékeiket. Megannyi titok és történet rejtve marad bennük, de éppen ezeknek az érzékelése révén nyílt meg számomra az elsőre oly zártnak tűnő, férfias és szikár kifejezőmód, ahol a munkák jobban kötődnek a fizikai testhez és a finomabb érzésekhez, mint gondoltam.

Gaál Tamás legutóbbi egyéni kiállításán (MKE-Szobrász Tanszék, Parthenon-fríz terem, 2014) négy munkáját mutatta be, közülük három munka a Köz-test tematika része és a kiállítással egyetemben ezt a címet is viselik. Míg a *Köz-test III és IV* egy - egy korábbi sorozat részei, posztamensre helyezett kisebb, illetve közepes méretű alkotások, a legfrissebben elkészült *Köz-test V*. egy nagyméretű, posztamens nélkül a földön installált munka. A negyedik bemutatott szobor szintén kisplasztika és a korábbi Kerti anzix gondolat folytatása.

Az epreskerti kiállítás címe nem is kínálhatott volna kifejezőbb fogalmi halmazt e szobrokról alkotott benyomásaink számára. A "köz-" szótagban a között és a közös fogalma együtt van jelen. A néző a saját személyes asszociációi és a szobrász által formázott gondolat *között* keresi a kapcsolatokat. Ugyanakkor.. a szobrok képesek archetipikus ideákat, *közös* univerzális értékeket is közölni: térről, anyagról, formáról. Eközben sugárzik az elemi, szellemi és fizikai erő a szobor-testekből. Valahol a tér öntörvényű darabolása és építése közben érzük tetten a szobrászt, éppen ebben a momentumban, az alkotói pálya folyamatának ezen a megállított, köztes kiállítási pontján.

Gaál Tamás munkái nem pusztán geometrikus absztrakt kompozíciók, amelyek bizonyos kategorizálás szerint a konstruktívizmus és a kubizmus hatását ötvözik, hanem a konstrukció és a tér szerves egységét jellemzik, ahol az oldottabb megformálás és a szobor elemeinek organikus összekapcsolása szintén érvényesül. A szerkezetiség, konstruktív törekvés a szobrokban van, de nem a szobor lényegi eleme, hanem egyfajta hordozó-, befoglaló eszköz, amihez egyéb tartalmakat lehet kapcsolni. Azon kívül - jobban mondva belül - sokminden történhet.

Korábbi sorozatoknál: pl. *A Kapcsolatok*, a *Kerti anziksz*, vagy a *Kádak* esetében is hol konkrétan, hol árnyaltabban, emberi dimenziókkal, történetekkel is telítettek a munkák. Ez tetten érhető a frissen kiállított három *Köz-test* és a *Redőny és Kert* c. munkákban is, mintegy továbbgondolva az előbbieken megformáltakat. Hiszen a művészt minden munkájánál érik újabb impulzusok, amelyeket továbbgörgethet. Ha a téma változik is, maradnak bizonyos formai meghatározások, amelyekhez inspirációt szerezhet még más formarendszerekből. Ilyen módon a munkákba beépülnek az alkotó életének adott időszakának fontos pillanatai, drámai helyzetei, de az őt körülvevő világ történései alól sem vonhatja ki magát. Ezen túl már a szobrászat természete, hogy a személyes tapasztalatok, a mű elhúzódó keletkezéséből fakadóan egy sokkal univerzálisabb szinten fognak formai jelenségekké válni a plasztikákon.

A (szobor)alkotás ritmusa sosem egyenletes, hol megtorpan, hol nekilendül. Gaál Tamás számára ebben a folyamatban éppúgy fontosak a vázlatok, rajzok, skiccek - mintegy napló, folyamatosan készülnek, hogy időközönként térben is működésbe hozza őket. Vegyük szemügyre részletesebben a legújabban kiállított négy alkotást:

A Köz-test V. (2013- 2014) a műteremben még befejezésre várt, közeljövőjét tekintve pedig a Római Magyar Intézetben is kiállításra kerül még az idén. Saját terét megteremtve már-már az installációs jellegű szobrászat felé mutat, ahol a test és az azt körülvevő tér közötti összefüggéseket keressük. Egy robosztus acéltest - egyenesen a kecskeméti gyárban hajlítatva, sziklaszilárd, egymásba fordított kádak szarkofágot idéző zárt egysége. A nehézipari asszociációkat keltő mű hidegen tárgyilagos, kivitelezése tökéletesen perfekt. Nincs tákolás, barkácsolás, nincs talált forma, csak a steril szerkezet. Részben éppen ez az absztraháltság adja szürrealitását, de történik rajta, vagyis benne más is. Rajta egy szintén acélból készült, váz-szerkezetű nyitott egység található (létra, híd, lépcső, út?), amely oldja az alsó tömeget, enyhe dőlésszöge által egyfajta lebegést is érzékeltetve. Ezen a könnyebb tárgyak: önmagukba visszatérő elliptikus és fél-elliptikus csiszolt acélpikkelyek nincsenek rögzítve, hanem mintegy lecsúszni látszanak a dőlés irányába. Akár mozgásban is lehetnének, de súlyuknál fogva stabilak. Az egész kompozícióban a formák dinamikája mintha a mű belseje felé irányulna. De mi van benne?

A Test, a humánumra utaló figura – ha áttételesen és erősen absztrahálva is – jelen van Gaál Tamás számos munkájában. Elég csak a Műcsarnokban is kiállított *Test-fényre* gondolnunk (2001), ahol a különböző anyagok (fa-fém) és a híd tematika által teremtett feszültség és dinamika két, férfi és női jelleget is hordozó, geometrikus alakzatokból épített arc és test között jön létre. Ebben a szoborban alkalmazott Gaál Tamás először mesterséges fényt, amelyre egy későbbi fázisában a *Köz-test V.* esetében is sor fog kerülni egy sötétített kiállítótérben. A szobor belső tere a később becsempészett fény által válna még jelentősebbé, ahogyan kiszűrődik a réseken és a végzáró lemezek perforálásán. Jóllehet, a rések és a perforáció jelenleg is érzékeltetik a belső teret, a levegőt. A felszínre helyezett test pedig *köz-tes* állapotban lebeg, valahol ébrenlét és álom között. Gyaníthatjuk, hogy ez az állapot, vagyis ez a munka egy újabb sorozat része lesz, a zárt belső és nyitott külső terek kapcsolatait kutatva.

Az elsőre rideg, zárt forma tehát arról árulkodik, hogy olykor a líraibb tartalom, melankólia, expresszivitás is jellemző G. T. munkájára. Este-Éjjel-Hajnal időzónák találkoznak ebben a szoborban, lehet ez a fél-ébrenlét állapot megragadása, felfeküdve egy ágyon, vagy, amikor a felszínre helyezett test belesüpped egy másik létállapotba: álomba, halálba(?). Bizonyára mindannyian tapasztaltuk már az éber álomnak azt a sajátos megnyilvánulását, amely egy nagyon keskeny síkon helyezkedik el az álom és az ébrenlét között. Egy szinte öntudatlan, de mégis mindennél tudatosabb állapot lehet ez, ahol minden letisztul és tökéletes lesz. Nehéz meghúzni az álom és a valóság közötti határvonalat, amellyel minden művészeti ág előszeretettel foglalkozik. A *Köz-test V*-ben megfigyelhető e két létállapot egymásba csúszása. *Köztes* állapot ébrenlét és álom között: vannak még gondolatok, talán fantáziadúsabbak, inspiráltabbak, mint ébrenlétkor, de életlenebbek s ebben a süppedő pozícióban azok is kicsúsznak. Ez az emberi természet jelensége, álomba merülés, belesüppedés a tudattalanba.

A szobor felszínén egy átrendezhető felületet látunk, ami nem hat lezártan. A mobil darabok még mozognak, még nem állapodtak meg. Csúsznak mind lefelé, ahogy az enyhén megdöntött test is csúszik ebbe a félálom állapotba, az alatta víz-szintesen fekvő, zárt plasztikába: ágyba, koporsóba(?). A szobortesten jól látható csavarok a belső tér lezárása mellett arra utalnak, hogy szét is lehet bontani, ki lehet nyitni a dobozt. A felszíni, mobil tárgyak szintjén pedig már nincsenek is rögzítésre használt technikák.

Az itt megnyilvánuló oda-vissza mozgás, a feszes dinamika a másik két *Köz-test*-ben is megfigyelhető. Valamint az, hogy Gaál Tamást érdeklik a bizonyos elrejtettséget magukban hordozó kompozíciók. Ezek a szobrok formailag statikus és dinamikus elemek kontrasztjából építkeznek, amit vagy a felületek eltérő kezelése, vagy különböző anyagok használata (*Köz-test III.*), vagy a nyitott fémstruktúrák ritmusa (*Köztest III* és *Köz-test IV*) felerősít. Miközben mindenütt jelentőséggel bír a belső tér, a pontos szerkezetiség, az építkezés és szétbonthatóság.

A *Köz-test III.* egy 2012-es sorozat darabja, fa és fém együttese. Tölgyfa és bronz által határolt és összekötött tér-rétegek egysége, amelyek között átvonul egy esemény. A sorozat másik két - itt nem bemutatott - darabjain van, ahol ez a „történet” felülről nyúlik a belső térbe, van ahol a határoló formák között zajlik, de minden esetben átvezet az egyik elemből a másikba. A Köz-testeken konkrét tárgyakra találunk utalásokat, pl. tölcsérforma, csövek-vezetékek, amelyek átvezetnek egyik szintről a másikba. Ebben a munkában önmagába visszatérő, visszaforduló formákat látunk egy nyitott szerkezetben.

A *Köz-test IV.* (2013) inkább egy zártabb doboz forma. Ugyanakkor zártsága ellenére elliptikusok alkalmazásával a szobor-test az ívén billeg, de saját súlypontját megtalálva stabil. Fontos szerepe itt is az áttöréseknek és nyílásoknak van, amelyek ennél a plasztikánál mint kulcslyukak vezetnek a tekintetet a szobor belső történéseibe, a formák folyamatába. Az áttörések lazítják és árnyalják a felületeket. Közöttük itt is egy test van, de kevésbé zártan, mint a korábban bemutatott "nagy szobornál".

Redőny és kert (2013-ban Szentendrén, a *4 elem* c. kiállításon szerepelt, a korábbi, 1999-es Kerti anizsz variációja.)

Említettem Gaál Tamásnál a vázlatok, rajzok jelentőségét. A műteremben látott "ablak és kert, függöny és kert, erkély és kert" - témájú grafikák kísérletek vegyes technikával, nyomtatás és pausz használatával, rajzok egymásra rétegződésével. Mind konkrét vizuális előképpel bírnak, adott látványok és tárgyak egymásra rétegződését ragadják meg: kimegyünk a teraszra és lenézünk a kertbe, vagy átnézünk a redőny résein és kapunk egy-egy látvány-szeletet a kertből.

Terek efféle egymásba kapcsolásáról szólhat a *Redőny és kert* c. plasztika is. Egy félgömb forma a befoglaló tér, amelynek jellegzetes zöldre patinázott alsó felülete finom utalás a kert-témára. Ebben a befoglaló formában jelenik meg - az egyes konkrét képzettársítást idéző tárgyak, plasztikai formák elhelyezése által - egy mikro-történet. A redőnyön keresztül nézve kapott kert-szeletet egy zöld növényről készült fotó fémnyomásával idézte a szobrász egy bronz lapocskán.

A most bemutatott kompozíciókban közös vonásként felfedezhető az elrejtettség, a szerkezetbe rejtett idea. Gaál Tamás egy korábbi interjúban úgy nyilatkozott, hogy felmerült benne az igény az érzékenyebb előadásmód alkalmazására és a szigorú, geometrikus-térbeli történések és absztrakt rendszereken túl a személyesség megjelenítésére a szobraiban. De míg a szobrász története teljes egészében sosem rekonstruálható, a szobrot szemlélő befogadó kiegészítheti-helyettesítheti sajátjával. Erre tettem most kísérletet.

2014 február